Stãs puer ad mensã.

Salpius 12 Verulanus

BRITISH MUSEUM

¶ Joannis Sulpitij Uerulani viri disertissimi de moribus puerorꝫ precipue i mēsa seruādis Carmen Juuenile paucis ab Ascensio explanatum.

Quos decet in mensa mores seruare docemus
Uirtuti vt studeas litteruliscꝫ simul.

¶ Quos decet. Auctor prelibat materiā de qua dictur⁹ est ⁊ dicit: qꝫ i hoc opusculo vult docere ipsos iuuenes quos mores debēāt seruare in mēsa. Addit causam finalem dicens: Ideo o puer hoc carmē tibi ꝓposui vt studeas. i. diligēter incūbas simul ꝫ virtuti ⁊ literulis. i. scientiꝫ pro captu tuo. ¶ Animaduerte aūt lector hic pumū quo ad sententiā/duo quorū vnū est: qꝫ decēter ⁊ cōuenienter homes ꝑcipue iuuenes nō solū debēt philosophie speculatiue operā dare sꝫ etiā practice ⁊ morali: vt auctor est Plato cui⁹ ꝟba trāstulit Aulus Gelli⁹ in libro de noctibus aticis sic. Phia o Socrates res est elegās si modice q̄ꝫ piā ꝑ etatē attingerit: at si supra modū ips in ea ꝓfuerit homi est corruptela. Nā si quis vel ameno sit acriꝫ ingenio ⁊ vltra etatē philosophicē: necessū est eū rerū omniū esse iperitū quarū vsū calleat oportet quisqꝫ honestus pbusqꝫ est futurus. ⁊c. Alterū est: qꝫ signanter dicit auctor vt studeas virtuti ⁊ litteruli simul: qz oportet vt is q̄ sapientiā vult adipisci habeat ꝟtutē: dictū est enī Sapientie primo. In malinolā animā nō introibit sapiēs tua: nec habitabit i corpore subdito peccatis. ¶ Ad. ēde q̄ꝫ ad vocabula: o puer. Decet sepe ponit impsonale ꝟbū actiue vocis/tamen pīonale ⁊ regit virorꝫ modo actiū: vt talis pr⁹ decꝫ deū. facit ꝟbalia multa: vt decus qđ est ornamētū: decor pulchitudo forme decētia pulchitudo morū: decorū pulchitudo loquendi. Mēsa dr̄ a metior qđ habet i preterito mēsum. ⁊ i supino mēsū: ⁊ est aūt tabula ad quā vescimur aut id sup̄ quod ponit. Studere est alicui rei diligētē operā dare ⁊ studiose icūbere: regitqꝫ dctiū sꝫ transitiuū ⁊ minus ꝓprie sumptū ꝑ eo qđ est studēdo disco actiū regit. Literalis ē diminutiuū nomē deductū a lr̄is: vbi scies qꝫ lr̄a in singulari numero ⁊ littere in plurali nō idem significār. nam in singulari littera est manus aut modus scribēdi: aut vnum elemētū seu vna lr̄a: vt a/vl b/ Sepli sepe significat epla: ⁊ frequēter oēm scientiā q̄libet scribit. Si q̄ras q̄re ē vsus ⁊ d. minutiuo: dicā qꝫ ꝓpter duo/ primo qz lr̄is non potuit dicere in hoc ghe carmis. Secundo qz i etate puerili nō discit magne scientie sꝫ litterule. i. pue scientie hoc ē grāmaticales cū q̄⁹ etiā bōs mores ⁊ bona ītituta te discere cohortat.

Que prius admoneo miti puer indole serua
Pꝛeqꝫ tuis oculis hec mea iussa tene.

¶ hic admonet auctor vt precepta q̄ posturus est anteqꝫ loquet de moribus in mēsa seruādis habeātur semp pre oculis. Ordo ē o puer sup. q̄ es miti idole. i. clemēti in genio ⁊ bona natura: serua. i. obserua custodi qꝫ ꝓtene ꝑ tuis oculis. i. ad tuos oculos hoc est memoria tua: hec mea iussa. i. ꝑcepta q̄ admoneo ꝓus sup. qꝫ loquar de moribꝰ mēse. Aut legēdū est. Que ꝓus admoneo: vt sit o puer miti indole. i habēs mitē indolē: serua ea q̄ ego existēs pius. i. clemēs ⁊ benign⁹ ⁊ non rigidus ꝑceptor admoneo: aut puer serua miti idole. i. ꝑ mitē indolē. ⁊c. ¶ Sententia est clara ꝑ structiōe ⁊ vocabulorū significatiōe: Aduerte ꝑmū qꝫ moneo ⁊ eius ꝓposita regūt duos actōs. tū res de q̄ fit admonitio pōt etiā i gtō poni: vt admoneo te ꝑterite vite tue: q̄si sit memorē te facio. Puer miti indole ē venusta locutio ꝑ regulā talē. Olis dicto significans totū vel subiectū regit partē vel ꝑpritatē i gtō vel i ablatiō mediāte adiectiuo laudis vl̄ vituperij: etiā i gtō vl̄ ablatiuo ponit. In gtō secūm seruiū magis grāmaticē. In ablatiuo magis elegāter ⁊

latine. Indoles scõm Seruiũ est ymago futuris future: ꝛ scõm Nonium tãtum adolescẽtiã ꝓsuetudo indolẽ dicit. Jussa scõm laurentiũ de valla heteroclytũ est gñe ꝛ declinatiõe. Nã in singulari est masculini generis ꝛ ḡte declinatiõis: ꝛ in plurali netri ꝛ scõe. Dealinatur eĩ. Hic iussus huius iussus huic iussui. Et pluraliter: hec iussa horum iussorum/ꝝ huic hoc iussum quoꝝ dicatur.

Sit sine labe toga et facies sit lauta manusqꝫ
Stiria nec naso pendeat vlla tuo.

¶ Hic auctor ponit primũ ꝓceptum qõ est de honestate vestiũ ꝛ corporum: ꝛ dicit q toga. i. qũlibet vestis/maxie exterior debet esse munda ꝛ facies ꝛ manus lote tpe matutino ꝛ anteqꝫ eatur ad mensã: ꝛ nasus munctus ne putredo dependeat. ¶ Cõstructio ponetur. Labes dicit macula p quã in dãnũ aut petĩ aut vituperationem labimur. Lauta est ꝑticipium a lauo cuius supinũ regulare lauatũ qõ aliqñ reperitur syncopatum est lautũ: ꝛ per mutationẽ huius diphongi au/in o lõgum fit lotũ: frequẽter aũt ita mutata legimus: vt codicẽ a caudice: corum a cauro: colema cauleme: morum a mauro ꝛ sic de singulis. Stiria est illa glaties que ex guttis congelatis dependet a tignis et tectis domorum: ad cuius similitudinem vocat hic auctor immundiciam que pendet de naso puerorum stiriam. Nasus nunc masculinum ponendum est: sed olim dicebatur aliqñ hic nasus: aliquando hec nasa: aliquando hoc nasum. Vñ plautus sagax nasum habes dixit. Toga dr a tegendo: ꝛ est vestis ampla et longa qua tegimur: que quia tempore pacis vtebantur Romani solent poni pro pace: sicut apud Ciceronem. Cẽdant arma togeid est bella pacet. Et apud Martialem. Clarum nubite fronto decusqꝫ toge. Est autem proprium indumentum Romanorum: vnde p gentem togatem gentem romanam intelligere debemus. Et quia Sulpitius tome precepit ideo bene dixit. Sit sine labe toga. ¶ Ordo est. Toga id est vestis tua puer sit sine labe id est immunditia: ꝛ facies tua sit lauta id est lota vel lauata sen mundata aquis: ꝛ manus tue sup. sint laute. nec ꝓ ꝛ non vlla stiria. i. vlla immundities habens modum stirie non pendeat sup. de tuo naso/hoc sis munctus et mundus anteqꝫ ad mensam accedas.

Et nichil eminẽat et sint sine sordibus vngues
Sit coma sit turpi calceus absqꝫ luto
Linguaqꝫ non rigeat: careant rubigine dentes
Atqꝫ palam pudeat te fricuisse caput
Exprimere et pulices: scabiamqꝫ vrgere nocentem
Ne te sordidulum qui videt ista vocet.

¶ Hic auctor ostendit quõ ceteri membra curãda sint ꝛ dicit q vngues nõ sint lõgi ꝛ sordidi: capilli ꝛ calcei nõ sint lutosi: lingua nõ sit rigida p immunditiã ꝓcretã dentes etiã sint puri ꝛ sine rubigie. Deide monet nos circa curãda corpora esse cautos ꝛ circũspectos ibi. Atqꝫ palã qñ. et dicit q turpe est fricare caput coram hominibꝰ honestis aut extrahere pulices aut alios vermiculos aut fricare pruriginosã cutẽ qr si talia viderit te facere dicẽt te esse sordidũ. Eminere est extra reliqua apparere. vñ q ceteros holes altitudine excedit ꝛ q muros ciuitatis excedit eminet: vngues ergo eminẽt qñ sũt lõgiores ꝯs carnes digitoꝝ. Sũt aũt vngues hoiz/leonũ/auiũ ꝛ similiũ. vngule aũt equoꝝ muloꝝ ꝛ suum. Coma ór cõplexio capiloꝝ tã i muliere qꝫ i viro. Cesaries aũt magis viris ꝓpetit. est etiam methaphorice coma i frõdibus arboꝝ. Calcei sũt quos galli sotulares minꝰ latine vocant. Rigere est rigidum hoc est durum et inflexibile esse vel fieri. Rubigo est macula que frequenter i ferro negligecto contrahitur sub ruffi coloris.

Seu spuis aut mungis nares mutasue memento
Post tua concussum vertere terga caput
Mucorem haud tangas digitis sputum ue resorbas
Panniculo nasum mungere nempe decet
Et ructare caue quin ora in terga reflectas
Stringe os et crepitum coge tenere nates.

¶ Docet qualiter eas q̃ ex fragilitate humana indecẽter obuenire possũt temperãda sit: dicens q si aut spuendũ est: aut mũgende nares: aut sternutãdũ meminẽto vertere caput tuũ pcussũ ab huiusmodi passione post tua terga. Mucorẽ sũt seu fetorem narium: nõ digitis nudis: sed panniculo de luno debes excipere etiam sputum aut immũditiam nasi ant cerebi si in os colligeris nõ deglorbebis: sed ejicies caute ne quis videat. Si forte debilitas stomachi ructare cogat summo opere adnitendum vt os post tergum reflectas. Uitãdus ẽ screatus et ineptus sonus oris quem more porcorum quidem comedẽdo faciunt. Claudende sunt preterea nates seu clunes ne aut crepitum faciãt aut emittant. Mucor hic accipitur pro immundicie nasi: est etiam vicium panis quando est situ obsitus ex vetustate sicut vini acor. Resorbas hic tercie conjugationis est: frequentius reperitur secunde. Sed vt dicit Seruius frequenter verba secunde subtracta e penultia littera fiũt ctie: vt ferueo ferue: tergeo tergo: caueo cauo: sorbeo sorbo. Pãniculũ hic etiã ũ limo dixit more italico. Nates sũt posteriores ptes ẽcs ani.

Mundicieq tibi placeant: medio quoq cultu
Utere ne: turpis vel videare leuis.

¶ Docet seruare mediocritatem in vestibus inter luxum seu elegantiam ꝛ sordidatem: monetq vt vestes sint munde ne videamur turpes et sint in mediocri cultu non nimis culte ne videamur leues sup. in moribus ꝛ animo.

Nec maledicta refer nec promas turpia dictu
Et stomachosa quidem dicere turpe tibi.

¶ Docet seruare modestiam in loquendo ꝛ vitare pcacitatem lingue dicens: o puer nec refer maledicta. i. conuitia: hoc est licet fueris lacessitus ꝛ quis tibi maledixerit noli maledicta referre. i. maledicendo respondere ꝛ multominus decet te priorem maledicere. monet etiam vitare verba scurrilia ꝛ ad luxuriam incitantia dicens: nec ꝛ non promas. i. non proferas de pectore tuo turpia dictu. i. vt dicantur vel dum dicuntur vel ad dicendum. Monet preterea seruare decorum dicens: q non vtemur verbis que non competunt etati nostre. Non autem decet puerum verba stomachosa. id est alto stomacho cum granitate et tracundia prolata. i. dicta cum prolatione.

Moribus vrbanis curato preditus esse
Parce gule turpi: luxuriamq fuge
Parce et auaritie: bilem frenare memento
Inuidulus tumidus non odiosus eris
Desidiam fugies: atq omnia turpia pelle
Et ludi turpes sint procul: atq viri.

¶Docet vitare rusticitatē ⁊ vitia capitalia seu mortalia gulā/luxuriā/auariciā/
irā inuidiā/superbiā/odiū ⁊ odiositatē/⁊ desidiā/⁊ tam turpes ludos q̄ viros: quia
scriptum ē. Cū sctō sctūs eris ⁊ c. Urban⁹ ma/nū/est ad vrbē ptinēs vbi solēt esse
venusti mores. Predit⁹ ōr a pre ⁊ datus: quasi p̄ter ceteros donat⁹ a natura vel
deo aliqua vtute vel arte. Parce gula. i. abstine a gula sicut Ux. dicit. Parce me
tu. bilis est sanguis melancolic⁹ quo ad irā p̄uocamur: ⁊ ponit hic p̄ ira. Dicitur
notāter frenare: quia nō possumus penit⁹ extirpare irā. Unū hotat⁹ i primo ser-
monū. Denīq; quatinus expedit penitus victum ire. Cetera itē nequēt stultis
herentia ⁊ c. Differt aūt ab iracūdia: q; vt idē ōr i epla. Ira furor brevis est et c.
Iracūdis aūt plurior. Nā iracūdus naturaliter ad irā icitatur. Solet ḡ ereain
pueris nō esse inuidia magna: adeo pulchre vtitur diminutio dicens. Non eris in
uidulus. Timidus ōr inflatus elat⁹ superbus. Odiosus potius passiue sūpt et est q̄
molestus est ⁊ virtutiq; fugiendū est puero: tam molestum esse q̄ odiosum. No
autem dicendum est: odio odis in p̄senti licet. Cicero semel odisse dixisse lega-
tur. Desidia dicitur a de et sedeo: et est in accidioso et pigro.

Fidus sis audensq; bonis temerarius esse
Despice: non audax si timidusq; nimis

¶Monet vt iuuenis seruet fidelitatē ⁊ f. rtitudinē: dicēs o puer sis fidus q̄ p ⁊
audēs. i. p rpē ⁊ opor unitate alio suis bonis. i. ad bona facienda et despice. i. q̄ten
ue fuge esse teme ari⁹. i. temere ⁊ sn̄ circūspectiōe q̄cūq; aggredies: hoc est ne sis
audax ⁊ ne sis nimis timid⁹. Audax est assidue audēs ⁊ c vitios⁹ p superabūdātiā.
Timid⁹ ē ex nsa ⁊ ita ꝓtinue timēs ⁊ hz virtū pusillanimitatis p defectū fortis
aūt seruat mediocritatē ⁊ c q̄ audet cū debitis circūstātijs: vbi q̄n: quēadmodū
ḡtū l q̄d⁹ ⁊ p q̄d⁹ audēdū ē. Aliq; fortis audēs ⁊ timēs aliq̄n hz neq; audax neq;
timid⁹ vnq̄. Despice ē p ḡtū nolle rē aliquā aspice: ⁊ ꝓponit a deorsū ⁊ specio.

Nec penitus mutum: nec te decet esse loquacem
Conuenit ille thoro: conuenit iste foro

¶Hortat vt puer seruet modū i loquēdo ne sit mut⁹ aut elinguis: nō garrulus ⁊
loquax. i. assidue loquēs: q; ille. i. mutus cōuenit thoro. i. lecto seu cubili vbi tacē
dum olim erat: ⁊ iste. i. loquax ⁊ litigiosus q̄uenit foro iudiciali vbi lites agūtur.

Et mansuetus eris rectum te lectus habebit
Detege nec locum nec tua membra move

¶Docet seruare modum in lecto vbi puerent mansuetus ⁊ non petulās se aut
locum detegens aut se immoderate mouens.

Ne sis difficilis nimium nec credulus esto
Dedecus et metues et reuerere bonos

¶Monet seruare modum in credulitate ⁊ adhibenda fide dicens q̄ non erit ni-
mis difficilis et tardus ad credendum: nec nimis facilis seu credulus. ¶Monet
etiā generaliter vt vitemus omne dedecus ⁊ reuereamur omnes bonos.

Futilis et mendax nunq̄ nimiumq; severus
Esto sed et comem munificum q; velim

¶Docz seruare modū i severitate ⁊ rigore vbi dicēs q̄ puer nō erit futilis. i.
vaniloquus vbi sua iuriliter effūdens aut mendax: nec nimiū severus. i. rigoros⁹
in sequēdo vtatē. hoc est q̄ ab opinione sua nullo mō possit flecti. Ut aūt Aug. do
cet lib. cōtra mēdacia: etiā obsequiosa mēdacia vitēda sūt. Est aūt severus ni-
mis rigide seruans veritatē ⁊ ita durus nulli concedens q̄s improbat dicēs sz ⁊

tomē munificēq; velim sup.te esse. Comis ōr cōmunis/affabilis/cōmodus. Vt nāt Valla. Comis est benign⁹ hō ꝙ facilis qui aliis nō grauatē seruit. Futilis q̄ ꝺba ina ꝓfundit a vase futili quo i sacrificijs vtebātur: qō latū os ꝙ ꝓfundū sen pendētā strictū hēbat vt stare nō posset quin liquorē effudat: qō cautū fuit ne q̄ qua sacrificātibus habēda i terrā poneret: quod piaculū putabat gentilitas.

Sis pius/atq; colas superos/venerare parentes
Et noceas nulli: furtaq; fugiasq; nichil

¶ Cohortat puer ad pietatē erga superos ꝙ parētes: ꝙ dehortat ab iniuria: ꝙ a furto. Potest aūt sic itelligi text⁹. Sis pius suo erga deū colas superos. i. sactos et venerare parētes/diligim⁹ tepide/amam⁹ feruēter/colimus cū veneratiōe.

Nec sis vinosus q̄uis potasse Cathonem
Fama refert fugias sumere vina mera.

¶ Monet ne iuuenis sit bibax: appetēs vinū nec vbiq; meratū⁹. i. vinū purū sed dilutū⁹. i. vinū imixtū aque: qō q̄dā minus latine lipharū vocāt. Pro vocabulis cognoscēdis audiam⁹ Lau. de Ual. Uinosus inq̄t mulierosus ꝙ libidinos⁹ et sitis dicūtur q̄ q̄o effect⁹ sit ad hec ꝙ amat vinū mulieres ꝙ libidinē. Nigidius aūt vt auctor est Aul⁹ ge. inq̄t ldinamētū ꝺbor hmōi. Uinosus mulierosus religios⁹. ꝙ ē. significat copiā quandā imodicā rei sup qua ōr. Quo circa religiosus is ap pellabat q̄ nimia superstitiosa religiōe sese alligauerat: eaq; res vitio dabat. Post multa tandē ꝺba Au. ge. legē dare videt: vt eap rerū quap vsus cert⁹ ꝙ ꝓfinitus ac limitat⁹ esse debet: vt vini mulieris ꝙ ē. et copia vitio dat. earūdē nota i osus vituperū habeāt. Earū ꝺo rerū nota que q̄to copiosi⁹ tāto decenti⁹ cōue niūt laudē iportāt.: vt formosus/speciosus/generosus/animosus/gnosus/studio sus. Est ergo vinosus nimius amator vini. Potare aūt quandā imodicitatē si gnificat vñ ꝙ potatores vilipendunt. Non ergo ōr q̄ fama est. Cathonē bibisse quia hoc fere necessariū est: sed potasse vsq; ad superfluitatē: vñ potatus ōr ebrius Si queras vbi lectū sit Cathonē potasse: dices cū in multis locis tamē apō Cesarē vt auctor est Plini. secūs. iij. lib. epistarū: vbi i epīa ad seruū suū inq̄t. Erunt officia aute lucāna in que icidere ipugne ne cathoni q̄dē licuit. Quē tñ. C. cesar ita reprehēdit vt laudet. Describit enī eos q̄bus ebrius fuerit ei caput ebrij re spexisse erubuisse. Deinde adijcit. Puta res non illis cathonē sed illos a catone deprehensos. Potuit ne plus auctoritatis tribui. Catoni q̄ si ebrius q̄uis q̄ tā ve nerabilis erat: hec illi. Fama ergo refert potasse Catonē. Uñ sene. vir alio q̄ gra uiss⁹ citius se ebrietatē velle i mdare q̄ Cato ꝓpter eā dehonestare dicebat.

Non sis derisor: non sonticulosus iniquus
Non iudex: nec tu testis iniquus eris

¶ Precipit ne puer sit derisor aut sonticulosus. i. dedit⁹ nimium somno: nec vo catus postea ad iudiciū sit iniquus iudex aut testis mendax.

Omnibus in rebus studeas ꝓcor esse modestus
Sis auidus laudis: sit tibi cura boni
Sic bene morigerum laudabimus atq; colemus
Sic eris ipse grauis/sic et honorus eris.

¶ Uaria ꝓtexit: ꝙ primū vat generale preceptū de modestia seruanda i oibus re bus de qua solet dici. Oibus ādās modum/modus est pulcherrima ꝺbus. Et ho rat⁹ ꝓtimo sermone. Est modus in reb⁹ sunt certi denig; fines. Quos vltra ci traq; nequit consistere rectum. Deinde cohortatur ad auiditatē laudis ꝙ ad eā

quam sanctam emulationem vocant: et ad cursum omnis boni et honesti hoc enim pacto quit efficier is vir honorus et grauis. Morātus dicitur qui habet bonos mores. Morosus qui nimis est difficilis in moribus.

¶ Secundus libellus huius opusculi.

Nunc faciles aures animū quoq; trade serenū
Morigerare michi molia iussa dabo

¶ Preceptur⁹ alia ter facit auditores attētos et benivoloos: petat q; vt accommodent sibi faciles. i. promptas et dociles aures: et animum serenum hoc est ceteris curis vacuum. Additq; o puer morigerare. id est morem gerere michi et dabo tibi precepta mollia. id est facilia et non dura.

Non sum qui laudem summo te accumbere mane
Iudice conueniens me dabit hora cibum
Nec vos ante focum cenas producite longas
Hoc faciat caupo: qui sapit: ista fugit

¶ Monet ne prima luce incipias ingurgitare vsq; ad suptemam. Summo mane: Plautus scōm seruū declinauit et dixit amanti. Focus est locus vbi ignis foueat. Caupo quiv.nū vendit et caupona domus eius quam galli tabernā vocant.

Sterne thoros nitide: lautosq; appone quadrantes
Atq; salem cererem flumina vina dapes

¶ Describit officiū q̄ ei⁹ seruit mense seu accūbentib⁹: dicens q; p̄mū sternet thoros. i. lectos: qui in triclinijs olim discūbebāt. Etiā licz ad thoros nō sedeamus tn sternēdi et aptādi sūt. deinde lautos et mūdos q̄dratos q̄ plerisq; in locis ex q̄dro pane fiūt aut ex metallo: sm̄o rotūdi sint orbes vocāt. vulg⁹ scissoria vocat. Tū iter fercula p̄mū apponet salē qnē nouissimū tollet. Sciat aūt recēs grāmatic⁹ salē p ademēto etiā masculū esse: si aduertat pritior in tō dūtaxat neu. repiri tñ affirmat⁹. Quicq̄d loquimur sal merū est qđ asperisse. Terēti. putant vbi dixit. Qui hz salē qđ in te est. q. d. qđ sal cū alio interpretent. i. q̄ res: vl qđ vez hñe salē in te et. Tū apponet cererē. i. panē: tū flumina. i. aquā mūdam: tū vina et nouissimo dapes.

Te vitare velim cupidus ne vt lurco sonoras
Contractes fauces mandere rite decet
Et licet antiqui cubuissent pectore prono
Te colla hec etas recta tenere iubet
Et finito mensis cubitis herere potentes
Tu tantum faciles pone repone manus

¶ Monet vt honestus sine sonoritate oris comedas: et rectus mense non incumbens sedeas. Lurco dicitur qui cum auiditate lurcat. i. cibum ingurgitat. Lurcat autem est os culet vel vtris. Unde lurcones capacis gule homines.

Tuq; puer iubeo sedeas vel raro: sed astans

Pocula mitte celer: pone ve tolle dapes
Juraqz conuiuas super imporare minister
Effuge: nam turpis sepe fit inde toga.

¶ Ne aũt semp sibi sedendũ putet monet vt raro sedeat: vel dic prius locutum fuisse de diuite ⁊ heruli filio: nũc de famulo. vñ dicit. Tuqz puer ⁊c. Docet ꝓterea celeriter dapes ⁊ pocula ponere atqz reponere: ꝫ caute sic vt inra .i. liquores vel aque in quibus cocte sunt non fundantur in discũbentes vel eorum vestes.

Quodqz iubebit herus faciis sempertqz subito
Quemqz tibi dederit tu tibi sume locum
Quodqz vir egregius pauido tibi porriget: illud
Sume libens: grates aptaqz verba refer

¶ Pulchre precipit vt scolastici morigeri sint: vtqz non difficiles/sed dnm iubentur afundere pareant sumentes locum a dño seu patre familias assignatum sumantqz cum gratiarum actione bolum a maioribus porrectum.

Esto tribus digitis manos nec sumito morsus
Nec duplices offas mandere vtrīqz iuuet

¶ Docet quomodo ⁊ quãtum capiãt cibũ: dicẽs. Esto .i. comede tribus digitis. scꝫ pollice ⁊ duobus primis nec subito magnos morsos: nec iubet te mandere id est mastigare vtrinqz .i. ab vtraqz parte oris duplices offas .i. frusta ⁊ pulmẽta.

Dapsilis ⁊ largus semper blandeqz sodali
Impertire tuo pauperibusqz dapes

¶ Inuitat ditiores ad bñficentiã ⁊ largitatẽ dicẽs. Tu dapsilis ⁊ largꝰ iptire .i. parum largiri tuo sodali .i. ꝙ tecũ sedet: ⁊ letis rebꝰ vacat: ⁊ paupibꝰ dapes .i. cibũ. Imptire hic est impartiri modi ſ vbi deponẽtalis. Legit etiã impꝫtio actiuũ.

Nec vos obscenos laudabimus aut comedones
Esse decet biuas: biuere non vt edas
Namqz cibus nimius capiti stomachoqz nocebit
Corporis et vires ingeniumqz rapit

¶ Mandat ntrqz vitare gulositatẽ ꝓpter damnũ et turpitudinem que ex ea sequuntur. Comedones ꝙ nimis comedũt dicũtur sicut mãducones/bibones qui nimis bibunt ⁊ c. Esse decet. Ordo est. Decet esse. id est manducare. Est enĩ abedo non a sum infinitiuus. sup.: vt viuas et non decet viuere vt edas

Gaulape non maculeș aut pectora nec tibi mentum
Stillet: sitqz tibi ne manus vncta caue
Sepe ora et digitos mapa siccabis adapta
In quadra faciet non tua palma moram.

¶ Iterũ cohortat ad mũdiciã seruãdã inter comedendum dicẽs. Nõ maculeș gaulape .i. illud qõ ligꝫ mensam sternitur. nec maculeș cibo ⁊ potu pectora mar-

mentū nō stillet tibi ex cibo aut potu dependēte ꝛ caue ne manus sit tibi vncta .i. pinguis. siccabis aūt ꝛ terges sepe ora .i. labia ꝛ digitos mapa .i. manuli adapta .i. adhoc tibi dato. Et tua palma id est manus: sed maxime palma nō faciet morā i quadra .i. vasculo escario: siue quadra fuerit more italico siue alīd.

Quod tibi vicinum fuerit tu sume sodali
Cede tuo referat dum tamen ille manum
Dumqz in frusta secat caueas sumpsisse recisa
Lurco legit dulces absqz rubore bolos.

¶ Pulchre docet quis cibus cuilibet sumēdus est ꝛ qñ: dicēs q̄ tq̄ñ quēlibet posit⁹ est. hoc est i prima pte escarij: ꝛ nō est sumēdus donec sodalis manū reduxerit nec primūq̄ totū obsoniū recisū fuerit. Ordo est. Tu sume qō fuerit sine casu siue maiore sic volēte tibi vicinū: tñ cede tuo sodali .i. noli sīc cū eo cibū capere: dū .i. donec ille referat .i. reducat manū: ꝛ caueas sūpsisse frusta .i. pticulas recisa .i. iterū incisas. Nā p̄mū i maiores deinde i minores pticulas scindūt. Caueas inq̄ sumpsisse dum .i. q̄ dudū minister vel sodalis tuus secat .i. duuidit i frusta vel sic caueas sūpsisse recisa .i. ea que cesa sūt dū sodalis secat obsoniū tuū in frusta. Lurco .i. ligurio vel liguritor: et vorax homo legit .i. excerpit absq̄ rubore .i. pudore ꝛ verecundia dulces bolos: quos quidā morsellos dicunt.

Nō manibus gremio immissis tibi vellicet vnguis
Quod sumes residens non agitato pedes

¶ Wonet ne inhonestus sis imittēdo manū i gremiū tuū vel ad pndendas ꝛ postes ad cibū vellicādo eum eisdem vngubus quibus ꝛ illa. Itē precipit ne pedes agites maxime in crura tecum acumbentis: qō inhonestum esset.

Incidas qz p̄ius q̄ dens contundat ofellam
Tingantur rursus ne tibi morsa caue
Nec lingas digitos: nec rodas turpiter ossa
Aſt ea cutello radere rite potes.

¶ Iterum docet quo pacto comedas dicēs q̄ incidas prius ofellā .i. fruſtū carnis. Erāt enī q̄ putāt offan esse panē temperatū: vt dicūt iure cū sit caro ipa forte iure ꝛsperſa. Habet aūt ofella primā breuē ꝛ scribit vno f: ꝛ offa primā lōgaz scribitur q̄z gemino. Incidas ergo prius ofellā .. ipsarū fruſtū carnis q̄ dēs tu⁹ cōtūdat: ꝛ caue ne morsa tibi .i. a te: hoc est ne es q̄ tu momordisti seu panis sit seu obsoniū tingāt .i. intinganꝫ rursus .i. iterū in escariū vbi ius est. Itē nec .i. nō tu nō linguas digitos: nec rodas ossa turpiter: videlicet dētibus aut vngubus Tu aūt potes radere ea cutello .i. carnes abstrahere tēperāt addit rite .i. decēt.

Siue super mensam cortex cumuletur et ipsa
Ossa vel in pateram p̄e pedibus ve iace

¶ Docet quomodo superflua congeras. Nam si ita ceteros factitare videris cōgeres corticē panis/pomor ꝛ ea si sup mēsā. ossa aūt vl i patera .i. vas patēs et amplū ad hoc appositū: vl iace eaꝫ pedib⁹: sic tñ vt neminē p̄tigas nec offēdas.

Nec tanq̄ ficos tenta: nec dilige frusta:
Et quocunqz manus huc tibi lumen eat.

¶Monet ne ſ uſta obſonioꝝ turpiter atractemus ꝓuſcꝫ ſumam⁹ ꝙ adhuc honeſtus eſſet atractata deſerere. Ordo ē. Nec tēta i. frequēter tene nec dilige. i. ex multis tibi ad eligēdū ſegrega fruſta obſonioꝝ tanꝫ ficos id eſt ſicut tentāt q̄ ſicos edunt: ꝙ lumē id eſt viſus vel oculus/ꝙ id eſt dirigat tibi huc id eſt ihanc partem: quocūꝫ id eſt quācūꝫ manus tua ierit. hoc aūt ōt ne q̄d deiicias aut fundas aut frangas aut turpiter contractes non videdo quo manum ꝓpellas.

Nec ſocium toꝛue inſpicias: quid vomerit ille
Aduertas geſtus inſpice ſepe tuos

¶Monet iterum vt oculos cuſtodiamus ne iepte ꝙ truculenter ſodales iſpiciamus aut obſeruemus q̄d comedant. Ecōtrario autem geſtus ꝙ mores noſtros ſepe conſpiciamus vt ſi quid offuerit corrigamus.

Pocula cum ſumes tergat tibi mapa labella
Si tergas manibus non michi carus eris
Una manu ſumat pateram ni hanc iacet in hoſtem
Theſeus aut beli ſint monumenta patris
Aſt hanc ſi binis manibus captabis id apte
Efficies digitis pocula ſume tribus

¶Docꝫ quō pocula ſumes: dicēs q ꝓus terges os tuū mapa ꝙ nō manib⁹: ſumes vaſcula vna manu imo tribus dūtaxat digitis: ſed ſtateras. i. vaſa tā magna vt nō poſſint cōmode ſine periculo effundēdi vna manu leuari ſumes deceter vtroꝫ manu. Ordo duoꝝ ꝛ ſuum medioꝝ eſt vna manus ſumat paterā/quā gallitarſiam vocā: ni. i. niſi Theſeus vir ille fortiſſim⁹ tractet hāc. i. hmōi pōderis ihoſtē. ſ. laphithas/aut niſi ſint monumēta. Beli patris eliſſe de q̄ ꝙ eus pata. Uirgilius prio enei. hic regina grauē gēmis auroꝫ poposci: ipleuitꝫ mero paterā quā belus ꝙ oēs a belo ſoliti ꝛc. Plura i ſyluis nr̄is de theſeo ꝙ belo diximus.

Et teneas oculos: nec ſupra pocula fare
Plena aliquo vitā ſit tibi bucca cibo
Deme merum ciatho multum ne forte ſuperſit
Quod nolit ſocius ſumere rite tuus
Qui ſapit extinguet multo cum fonte falernum
Et parco lympham diluet ille mero.

¶Iterū docet qnō ꝙ q̄d bibes: tenebis inq̄d oculos ne vagent dū bibis caueb⁹ ne multū loquaris tenēs poculū i manu/curabis habere os euacuatū cibo ꝓuſcꝫ bibes i cyatho ſocij nō ſines vinum ei apponi: ſz ſi nō biberit aliud ifunde aut ſi eodē vaſe b bis nō plus ifundes q̄m tu ebiberis. ſi vinū acre ꝙ fumoſum ē diluet aqua. Merum dī purum ꝙ i mixtū et ſubaudit vinum. Falernū eſt vinū ardēs ꝙ nodile q̄ in falerno mōte cāpanie ytalice naſcit. In vltimo verſiculo aut hypelage eſt vt ſit diluet lympha parco mero/ꝛ eo quod eſt diluet parcum merum lympha. Aut reuera vult tantum aque eſſe debere: vt non aquā i vinū: ſz vinū modicū i multā aquā fundere videaris. Diluo ꝓpoſitū eſt a di ꝙ luo: vel a dilauo quod in compoſitione fit luo: vt proluo diluo abluo ea ſunt tercie cōiugationis ſicut aliquando lauo lauis lauit per terciam declinationem declinatur.

Carmen Juuenile de moribus mense

Non facies binos haustus: nec fessus anheles
Sibilla nec labris stridula prome tuis
Nec cito sordebis velut oui lutea grati
Nec nimium tarda suue falerna mora
Unus siue duo ad summum tria pocula sumes
Si hunc numerum excedis iam michi potus eris
Fac videas quodcunq; bibis modicumq; pitissa
Crater siue calix det tibi vina breuis.

¶ Docet quō bibēdū sit dicēs prio q; uno tractu bibes nec tā lōgo vt postea anheles ac sibiles. Scdo vt tēperā ter nec tā cito ac si luteū .i. rubrū os sumas: nec nimis lēta mora. Tertio vt nō sepe: ꝛ dicit q; ad sūmū ter q; frequēs biberis reputaberis potᵒ .i. ebrius. Quarto vt caute bibas ne cogaris poculū assumptū deponere aut dammū incurras: ad qđ remediū est ispicere qđ bibas ꝛ pitissare .i. temuiter ꝓbare. Et ideo ne potᵒ quē respuis multis sit monet breui vasculo vti.

Os quoq; tergebis semper post pocula palmas
Ablue cum mensam deseris atq; labra
Inflectensq; genu iungens quoq; brachia prosit
Dicito: sed tolles ordine queq; suo.

¶ Postq̄ ostendit quomodo ad mensam accedendum ꝛ quomodo in ea māducandū et bibendum sit: ostendit quomodo ab ea discedendum sit dicens q; post potum tergebis os ꝛ ablues palmas postq̄ deseruerit mensam similiter et labia. Discedens aūt inflectes genu ꝛ iunges manus dicens prosit: qđ honeste dicitur. Nam proficia ineptum: ꝛ proficite importunum et imperiosus videtur. hoc dicto tolles omnia q̄bus vsus es debito ordine ꝛ illis suo loco repositis ablutus abeas quo te vocant officia. Per ad sulpitiana satis sit adnotasse plura filiis nostris qui volet videbit huncq; apicem nostrum aduncum signet.

Iaper Ascensianus de officio scholastici.

Nec satis est mūdū comemq; accedere mensā
Ni probus in cunctis conspiciare locis
Proinde puer qualem satages deducere vitam
Te perq̄ paucis admonuisse velim
Mane experrectus quas condidit optimus auctor
Christus: eas referes supplice mente preces
Deinde salutatum properabis vtrumq; parentem
Et cuiq̄ tue cura salutis erit

¶Cum quemcunq; vides venerandum religione
Sanguine canicie: moribus: officio:
Huic si forte sedes properes assurgere: si stas
Aut transis retegens tempora: flecte genu
¶Cum preceptoris tibi patris amore colendi
Auribus atq; oculis menteq; verba cape
Que si forte tibi minus intellecta reliquit
A condiscipulis sunt repetenda tuis
Intellecta autem: ne mox neglecta queraris
Inscribes nitido sepe legenda libro
¶Tandē vbi doctus eris: reliquū est bene viuere curet
Ignarisq; tibi cognita precipias.

BRITISH
11 FE 74
MUSEUM

¶FINIS.

¶Impressum Lōdonijs per Wynādum de Worde in vico anglice nuncupato (the Fletestrete) sub intersignio solis q̄morātem. Anno dñi. M.CCCCC.xb.